

Matthias de Visch, *Portret van Hendrik Van Susteren*, 1740
Brugge, Stedelijke Musea
© Hugo Maertens, Brugge

Het algemeen profiel van de Brugse bisschoppen voor 1800

Deze korte bijdrage wil een globaal beeld ophangen van de 17 bisschoppen die het bisdom Brugge hebben bestuurd van de oprichting ervan in 1559 tot de afschaffing door de Franse Revolutie (Concordaat van 1801). Wie waren deze geestelijken, welke was hun afkomst, welke studies hadden ze gedaan, hoe zag hun pre-episcopale carrière eruit, hoe werden ze benoemd en door wie, hoe oud waren ze bij hun benoeming en bij hun overlijden, hoelang bestuurden ze het bisdom en hoe kunnen hun leven en prestaties globaal beoordeeld worden? Ziedaar de voornaamste vragen waarop we een antwoord trachten te formuleren.

Ter herinnering nog even het volgende. In 1559 besliste paus Paulus IV, op aandringen van koning Filips II, tot de oprichting van 14 nieuwe bisdommen in de Nederlanden. De al te grote bisdommen uit de middeleeuwen werden vervangen door een reeks kleinere en beter bestuurbare diocesen. Het territorium van het latere bisdom Brugge had gedurende vele eeuwen deel uitgemaakt van het zeer uitgestrekte bisdom Doornik.¹ Na 1559 vormden de bisdommen Brugge, Ieper, Gent, Antwerpen, Mechelen, 's Hertogenbosch en Roermond de Mechelse kerkprovincie, ondergeschikt aan de aartsbisschop van Mechelen. De oprichtingsbul *Super universas* van 12 mei 1559 kende het benoemingsrecht toe aan de Spaanse koning Filips II en zijn opvolgers, maar de paus diende de vorstelijke benoeming achteraf wel goed te keuren (*confirmatio*). De concrete territoriale afbakening van het bisdom werd vastgelegd in de bul *Ex Injuncto* van 11 maart 1561. Het belang van de nieuwe bisdommen kan gewoonweg niet overschat worden. Ze vormden, samen met het Concilie van

1 E. VAN MINGROOT, 'Oprichting en omschrijving van het bisdom', in: M. CLOET, B. JANSSENS de BISTHOVEN, R. BOUDENS (red.), *Het bisdom Brugge (1559-1984). Bisschoppen, priesters, gelovigen*, Brugge, 1984, p. 17-21.

Trente (1545-1563), de hoeksteen van de Contrareformatie en de katholieke heropleving in onze gewesten.

Bijna alle boeken en bijdragen gewijd aan Brugse bisschoppen behandelen één bisschop of één episcopaat. Dat geldt uiteraard ook voor de biografische notities verschenen in verzamelwerken als de *Biographie Nationale*, het *Nationaal Biografisch Woordenboek* of de *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*. Ook in de *Geschiedenis van het bisdom Brugge*² passeren vooral individuele bisschoppen de revue. Enkele data werden destijds samengebracht door E. Strubbe³, ze waren vooral nuttig voor de bisschoppen aan wie nog geen biografie is gewijd. Het nuttigst voor ons opzet was de onuitgegeven maar zeer degelijke licentiaatsverhandeling van D. Passchijn⁴. Het ogenblik leek ons aangebroken om uit al het beschikbare materiaal een totaalbeeld te distilleren en te becommentariëren.

De basisgegevens van onze berekeningen en van de meeste van onze beschouwingen zijn samengebracht tabelvorm in bijlage.⁵

AFKOMST EN STUDIES

Van de 17 Brugse bisschoppen vóór 1794 werden er slechts 3 geboren binnen de grenzen van het (latere) bisdom Brugge, telkens 2 kwamen uit (het latere) Oost-Vlaanderen en Frans Vlaanderen, 5 uit Brussel, en telkens 1 uit Antwerpen, Leuven, Nijvel, Amsterdam en Besançon. Ook in andere bisdommen waren bisschoppen uit het eigen bisdom afkomstig veeleer de uitzondering dan de regel. Terloops, na 1830 werd gewoonlijk de voorkeur gegeven aan iemand uit het eigen diocees. Van de 8 Brugse bisschoppen van 1834 tot heden kwam alleen Mgr. De Smedt (1952-1984) uit een ander bisdom (Mechelen). In de 16de, 17de en 18de eeuw be-

2 M. CLOET, e.a., *Het bisdom Brugge*, p. 33-92, 175-206.

3 E.I. STRUBBE, L. VOET, *De chronologie van de Middeleeuwen en de Moderne Tijden*, Antwerpen-Amsterdam, 1960, p. 241-243 (fotomechanische herdruk, Brussel, 1991).

4 D. PASSCHIJN, *Het episcopaat in de Spaanse en de Oostenrijkse Nederlanden (1559-1801). Een vergelijkende studie naar de afkomst, sociale status, studies en pre-episcopale loopbaan*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 1998.

5 De tabel steunt op de bovengeciteerde werken van M. Cloet, E. Strubbe, D. Passchijn en op enkele bijdragen en licentiaatsverhandelingen gewijd aan afzonderlijke bisschoppen.

stond er wat de bisschopsbenoemingen betreft, een grotere mobiliteit dan na 1800.

Van de 17 Brugse bisschoppen uit het Ancien Régime waren er slechts 6 van niet-adellijke afkomst, onder hen de 3 prelaten in het eigen bisdom geboren. Enkele van de 11 adellijke bisschoppen stamden uit oud-adellijke geslachten, andere uit de ambtsadel. Van de 8 bisschoppen van 1834 tot heden is niet één van adellijke afkomst.

Elk van de 17 bisschoppen had universitaire studies gedaan en een of meer diploma's behaald. 14 hadden in Leuven een licentiaat of een doctoraat behaald, telkens 1 in Dowaai, Dôle en Reims. De meeste (10) onder hen studeerden burgerlijk en kerkelijk (canoniek) recht: 3 van hen behaalden een doctoraat in de zogenaamde beide rechten en 7 een licentiaat eveneens in de beide rechten. Slechts 1 was alleen licentiaat in het kerkelijk recht. 7 toekomstige bisschoppen hadden aan de universiteit theologie gestudeerd: 3 behaalden een doctoraat en 4 een licentiaat. Eén bisschop (R. de Haynin) werd hier dubbel geteld (10 + 1 + 7 = 18) omdat hij te Dowaai zowel in de theologie als in de beide rechten een licentie behaalde⁶.

Niet alleen hadden 14 bisschoppen op 17 in Leuven een diploma behaald, 5 hadden het tot professor en 3 onder hen zelfs tot rector gebracht. We haasten ons echter eraan toe te voegen dat het rectoraat toen lang niet dezelfde betekenis had als tegenwoordig. Het duurde slechts één semester (zes maanden) en het werd bijna bij toerbeurt toegewezen⁷. We vermelden de drie oud-rectoren, nl. P. De Corte (verkozen in 1530, 1538 en 1548, tekens voor een semester), F. de Baillencourt (in 1646 en 1656) en J.R. Caimo (in 1745 en 1753). Het besluit van deze paragraaf ligt voor de hand. Alle Brugse bisschoppen hadden een of meerdere universitaire graden behaald. De meeste werden gerekruteerd uit de afgestu-

6 Uit de studie van D. Passchyn blijkt dat het behalen van een titel in deze beide disciplines slechts hoogst uitzonderlijk voorkwam en op zichzelf beschouwd geen bewijs van superintelligentie oplevert.

7 Over de verkiezing en de bevoegdheden van de rector, zie E. LAMBERTS en J. ROEGIERIS, *De universiteit te Leuven 1425-1985*, Leuven, 1985, p. 35.

deerden van de Leuvense universiteit, enkele zelfs uit het professorenkorps of onder de oud-rectoren. In de bisdommen Gent, Ieper en Antwerpen waren er wel een paar bisschoppen zonder academische graad⁸. Dat er zoveel in Leuven een graad behaalden is helemaal niet verwonderlijk aangezien de Leuvense universiteit de enige was in de Nederlanden, althans tot de oprichting van Dowaaï in 1562⁹. De academisch-wetenschappelijke vorming werd door koningen en pausen, en hun medewerkers en raadgevers blijkbaar hoog gewaardeerd. De bisschoppen behoorden dus zeer duidelijk tot de intellectuele bovenlaag.

Naast een professoraat in Leuven, al dan niet gecombineerd met een rectoraat, bood ook de functie van deken van een kathedraal-kapittel een goede uitgangspositie voor een bisschopsbenoeming. Van de 17 Brugse prelaten waren er 4 deken van het Sint-Donaaskapittel, 1 was deken en 1 proost van het Gentse Sint-Baafskapittel. Dit feit illustreert het belang en het prestige van deze functies. Verder was 1 toekomstige bisschop proost van het Sint-Pieterskapittel in Kassel, en 1 van het Sint-Gummaruskapittel in Lier. In totaal waren er 8 op 17 op het moment van hun benoeming deken of proost van een kapittel. Ook de functie van vicaris-generaal bood een goede opstap naar het episcopaat. Telkens 2 aanstaande bisschoppen waren op het moment van hun benoeming vicaris-generaal van de bisdommen Brugge, Gent en Mechelen. Verwonderlijk is dat niet, want een vicaris-generaal kon beschouwd worden als de rechterhand van de bisschop, zijn functie stond terecht zeer in aanzien en was een uitstekende voorbereiding op het episcopaat. Bovendien kon de bisschop zijn 'kabinetschef'

- 8 Ter vergelijking: in het bisdom Gent hadden eveneens op 17 bisschoppen voor 1800 twee of drie geen universitair diploma behaald. 12 promoveerden te Leuven en 2 te Dowaaï. Het bisdom Ieper telde 18 bisschoppen voor 1800 van wie er 11 te Leuven één of twee graden behaalden, 2 promoveerden te Dowaaï, 2 te Parijs, 1 te Parijs en te Leuven. Eén bleef zonder graad en van een is dat onbekend. Van de 18 Antwerpse bisschoppen behaalden er 9 één of meer graden te Leuven, 1 studeerde te Leuven én te Parijs, 2 te Dowaaï, en telkens 1 te Bologna, te Rome, te Mainz en te Keulen. 2 studeerden te Leuven maar behaalden er geen graad. Beiden waren regulieren. Zie D. PASSCHYN, *o.c.*, p. 107-109.
- 9 Over deze te weinig bekende universiteit, zie G. CARDON, *La fondation de l'université de Douai*, Parijs, 1892 en G. DEHON, *L'université de Douai dans la tourmente (1635-1735). Heurs et malheurs de la Faculté des Arts*, Villeneuve d'Ascq, 1998. De nieuwe universiteit werd geopend op 5 oktober 1562.

helpen promoveren. Tenslotte hadden 4 aanstaande Brugse bisschoppen al een leidinggevende opdracht gekregen in de zielzorg van de Noordelijke provincies. Omdat ze die opdracht wegens de onveilige situatie en de feitelijke afscheuring van het Noorden niet konden uitvoeren, behielden ze ook hun functie in het Zuiden tot ze te Brugge benoemd werden. Het betreft R. Drieux, K.-F. de Rodoan, W. Bassery en J.B. de Castillion.

De volgende vraag: hoe oud waren de Brugse bisschoppen bij hun benoeming door de vorst? Het lijkt ons verkieslijk de vorstelijke benoeming en niet de pauselijke confirmatie te nemen als vertrekpunt voor deze berekening omdat de vorstelijke beslissing deze of gene geestelijke te benoemen de facto een definitieve beslissing was. Geen enkele door de vorst benoemde Brugse bisschop werd niet bevestigd door Rome. De gemiddelde approximatieve leeftijd bij de benoeming bedroeg 52 jaar en 9 maanden¹⁰. 3 bisschoppen telden meer dan 60 jaar toen de vorst ze benoemde, onder hen was P. De Corte de oudste met 69. De tweede oudste, J.B. de Castillion, was 'slechts' 62. 7 bisschoppen telden tussen 50 en 59 en evenveel tussen 40 en 49. De jongste was de zeer talentrijke A. Triest (39). Een bisschopsbenoeming voor 40 jaar blijkt hoogst zeldzaam te zijn geweest.

DE BISSCHOPSBENOEMING EN HET VERVOLG

De bisschopsbenoeming verliep in verscheidene etappes. De vorsten vroegen doorgaans aan de bisschoppen welke personen (meestal een drietal) zij het geschiktst achtten. Zij wonnen ook het advies in van de Raad van State en, na 1725, van de Geheime Raad. Na de vorstelijke benoeming kwam Rome aan de beurt. De nuntius of internuntius hield te Brussel het zogenaamde informatieproces. Een zestal personen die de kandidaat en meestal ook zijn familie sinds lang kenden, zowel leken als geestelijken, werden ondervraagd over zijn levenswandel. De documenten

¹⁰ De berekening steunt op de jaartallen vermeld in de tabel, vermeerderd met 6 maanden omdat de tabel alleen volle jaren weergeeft. Van enkele van vooral de eerste bisschoppen was slechts het geboortejaar bekend of kon dat jaar alleen berekend of waarschijnlijk geacht worden.

betreffende deze consultaties zijn in de regel goed bewaard gebleven en bevatten veel informatie¹¹. Een deel van het informatieproces betrof de toestand in het vacante bisdom¹².

Een commissie van kardinalen onderzocht het dossier in een geheim consistorie, waarna de paus tot de bevestiging van de benoeming kon overgaan. Alle data van vorstelijke benoemingen en pauselijke confirmaties zijn bekend en maken het mogelijk de tijd tussen beide exact te berekenen. Bij een normale gang van zaken verliep zowat een halfjaar. Meermaals vertraagden oorlogsomstandigheden, politieke instabiliteit, het overlijden van een paus of andere peripetieën het vereiste onderzoek en de nodige beslissingen. We gaan hier niet verder op in gezien het eerder beperkte belang van deze aangelegenheid.

Na de pauselijke confirmatie volgden nog drie stappen voor alles goed en wel geregeld was: de zogenaamde inbezitneming (meestal door een procurator), de wijding en de installatie. Deze twee laatste stappen zijn op zichzelf beschouwd wel belangrijk en interessant, maar ze leren ons weinig over de bisschop, zijn persoon en zijn beleid, zodat we er evenmin bij stilstaan. Op een paar uitzonderingen na ging de inbezitneming van de zetel een korte tijd vooraf aan de wijding; de installatie volgde steeds op de derde plaats. De tabel laat zien dat enkele van de betreffende data onbekend gebleven zijn.

11 In de meeste licentiaatsverhandelingen aan een bisschop gewijd, werd dankbaar gebruik gemaakt van de vorstelijke consultaties (meestal bewaard in het fonds van de Geheime Raad) en van de informatieprocessen (bewaard in het Vaticaanse archief). Interessante informatie bij P. LEFEVRE, 'Le recrutement de l'épiscopat dans les Pays-Bas pendant le régime autrichien', in: *Bulletin de la Commission royale d'histoire*, 103 (1938), p. 115-204.

12 L. JADIN, *Procès d'information pour la nomination des évêques et abbés des Pays-Bas, de Liège et de Franche-Comté d'après les Archives de la Congrégation Consistoriale (1564-1794)*, in: *Bulletin de l'Institut historique belge de Rome*, VIII, 1928, p. 5-263; dl. IX, 1929, p. 5-321, dl. XI, 1931, p. 3-345. Deze verslagen zijn vaak geen voorbeeld van objectiviteit. De kwaliteiten van de kandidaat worden doorgaans te positief voorgesteld; de toestand van het bisdom te negatief (met de bedoeling kwijtschelding of vermindering van de te betalen taks te verkrijgen).

AMBTSDUUR EN INZET

Van de 17 bisschoppen bleven er 14 in dienst tot hun overlijden, 3 werden overgeplaatst naar een ander bisdom. Triest en Van den Bosch promoveerden tot bisschop van Gent, De Precipiano tot aartsbisschop van Mechelen. Gent was een prestigieuzere zetel dan Brugge, met onder meer een veel groter bisschoppelijk inkomen; Mechelen telde tweemaal zoveel steden en dorpen als Brugge, het was ook tweemaal zo uitgestrekt en bovendien de zetel van de aartsbisschop. Die overplaatsingen waren dus wel echt promoties. Toch verdiende in onze ogen alleen Triest zijn overplaatsing. Zelf had hij ze niet verwacht. Als bisschop van Brugge had hij het Sint-Donaaskapittel gevraagd een deel van de Sint-Borromaeuskapel af te staan voor zijn laatste rustplaats. Het verzoek werd ingewilligd. Zijn transfer naar Gent zal hem zeker plezier hebben gedaan, onder meer omdat zijn familie veel met Gent en het Gentse stadsbestuur te maken had.

De gemiddelde ambtsduur wordt berekend vanaf de pauselijke confirmatie – de benoeming was pas dan echt effectief – en loopt tot het overlijden of de overplaatsing. Deze ambtsduur bedroeg ongeveer 11 jaar en 10 maanden, zegge bijna 12 jaar¹³. De recordhouder was J. van Susteren met ruim 26 jaar, op de voet gevolgd door R. Drieux met ruim 24 jaar. De kortste ambtsperiode staat op naam van A. Triest. Zijn benoeming tot bisschop van Brugge werd door Rome bekrachtigd op 3 april 1617 en op 10 juli 1620 werd hij, opnieuw door de Aartshertogen Albrecht en Isabella, benoemd tot bisschop van Gent. Hij bekleedde de Brugse zetel dus slechts 3 jaar en 3 maanden. K. van den Bosch en H.W. de Precipiano, die ook naar een ander bisdom verhuisden, bleven eveneens slechts een korte tijd in Brugge, respectievelijk ruim 7 en ruim 6 jaar. Samengevat ziet het kaartje eruit als volgt: 3 Brugse bisschoppen oefenden hun opdracht uit gedurende meer dan 20 jaar, 5 gedurende een periode tussen 10 en 20 jaar en 9 gedurende minder dan 10 jaar. De ambtsperiodes van de meerderheid van de bisschoppen (9 op 17) bedroegen dus minder dan 10 jaar. De ambtsduur van de 4 bisschoppen die in de 18de eeuw

13 Zelfde opmerking als noot 9.

benoemd werden, bedroeg achtereenvolgens ruim 26, 10, 21 en 17 jaar, of gemiddeld ruim 18,5 jaar, terwijl hun voorgangers uit de 16de-17de eeuw iets minder dan 10 jaar bereikten.

Alle bisschoppen bleven in functie tot aan hun dood (of overplaatsing). De gemiddelde leeftijd bij overlijden van de 14 in functie zijnde Brugse bisschoppen bedroeg bijna 67 jaar. Dat hun levensduur veel hoger lag dan het algemeen gemiddelde valt vooral te verklaren door hun leeftijd bij de benoeming en hun algemene goede gezondheid op dat moment. Alleen gezonde clerici kwamen in aanmerking voor het episcopaat. P. De Corte, die al 69 was bij zijn benoeming, stierf ook als oudste bisschop op zijn 76ste. Drieux bekleedt met 75 de tweede plaats in die rangorde. De eerste twee bisschoppen van Brugge zijn dus ook de oudste twee geworden. De jongst overleden bisschoppen waren De Haudion (53) en De Haynin (55). Samengevat: 3 bisschoppen stierven tussen 50 en 59 jaar oud, 5 tussen 60 en 69 en 6 tussen 70 en 79. Of nog anders bekeken: de Brugse bisschoppen benoemd voor 1700 werden gemiddeld 65 jaar oud, die benoemd na 1700 bereikten gemiddeld 71 jaar. De stijging van de levensverwachting in de 18de eeuw is algemeen bekend.

De globale beoordeling van hun bekwaamheid, beleid, inzet en levenswandel valt zeer positief uit. Vooral de bisschoppen van de tweede helft van de 16de en de eerste helft van de 17de eeuw waren doordrongen van de bezieling en het enthousiasme van de Contrareformatie. Zij gaven hun priesters en gelovigen duidelijke instructies en controleerden hen op de naleving ervan. Denken we maar aan hun initiatieven voor een betere priesteropleiding, regelmatiger en beter godsdienstonderricht (catechismus en predicatie), bisschoppelijke en dekenale visitaties (inspectie en informatie-inwinning ter plaatse), een nieuwe en betere registratie (o.a. van dopen, huwelijken en overlijdens) en boekhouding (o.a. kerk- en disrekeningen) met inspectie én verslag.

Het blijft echter merkwaardig dat na het bekende en belangrijke derde provinciaal concilie van Mechelen (1607), in Brugge geen diocesane synode werd gehouden om de Mechelse statuten, decreten en besluiten bekend te maken en te doen uitvoeren en na-

leven. In de andere bisdommen gebeurde dat wel, in Mechelen in 1609, in Antwerpen in 1610 en in Gent in 1613. De eerste en enige Brugse diocesane synode werd gehouden onder bisschop Drieux in 1571. K.F. de Rodoan (1604-1616) die had deelgenomen aan het Mechelse provinciaal concilie van 1607, dat opriep tot de organisatie van een synode in elk bisdom, heeft zeker in 1615 wel voorbereidingen daartoe getroffen. De statuten werden zelfs vooraf opgesteld, maar de synode niet bijeengeroepen en de statuten niet uitgevaardigd¹⁴. Dat gebeurde ook niet door bisschop Triest (1617-1620). Volgens S. De Quinckere, kanunnik van Sint-Donaas en aartspriester van het bisdom, achtte Mathias Hovius, aartsbisschop van Mechelen, het in de jaren 1617-1620 niet opportuun een synode samen te roepen omdat het Bestand spoedig ten einde zou lopen en “om andere redenen” die De Quinckere kende omdat de aartsbisschop ze hem mondeling had meegedeeld¹⁵. In zijn verslag voor de paus over de toestand in het bisdom Brugge schreef N. de Haudion (1642-1649) dat er in heel België (*in toto Belgio*) sinds lang geen provinciale of diocesane synode meer gehouden werd omwille van de moeilijkheden die ambtenaren van de koning opwierpen en hij voegde er aan toe dat er om die reden geen hoop bestond dat er op korte termijn een synode zou kunnen bijeenkomen¹⁶.

14 Ze werden gepubliceerd in M. CLOET, *Karel-Filips de Rodoan en het bisdom Brugge tijdens zijn episcopaat (1602-1616)*, Brussel, 1970 (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, jg. XXXII, nr. 67), p. 295-340.

15 *Archivio Segreto Vaticano*, fonds Processi dei Vescovi Consistoriali, nr. 16, fol. 688v., verklaring van S. De Quinckere: “Synodum autem dioecesanam etiam composuisse et misisse Reverendissimo Archiepiscopo Mechliniensi nuper defuncto, qui tunc temporis non iudicavit ut hoc triennio synodus celebraretur propter treguam brevi finendam et alias causas illius mentem moventes, quod scit ipse deponens quoniam tulit libellum synodi a praedicto Reverendissimo Archiepiscopo, qui ore suo exposuit ipsi deponenti ut referret Reverendissimo Brugensi Episcopo non expedire dictum synodum eo tempore celebrare.” De andere getuigen verklaarden dat er geen synode gehouden werd, zonder verdere toelichting. Over Hovius verscheen recent een schitterende studie: E. PUT-C. HARLINE, *Verloren schapen, schurftige herders. De helse dagen van bisschop Mathias Hovius 1542-1620*, Leuven, 2002.

16 Bisschoppelijk Archief Brugge, nr. B184, Status dioecesis Brugensis ab Illustrissimo Haudion Romam missus anno 1644, fol. 21v.: “Imo in toto Belgio non fuit habita a longo tempore synodus provincialis aut dioecesana propter difficultates eapropter motas per ministros regios, neque spes est ea de causa huiusmodi synodos brevi futuras...”.

Het ontbreken van een diocesane synode laat niet toe de Brugse bisschoppen daarvoor zo maar verantwoordelijk te stellen, externe factoren bemoeilijkten immers de bijeenroeping ervan. Wellicht was een dergelijk groots opgezette vergadering nog het best mogelijk geweest in de eerste jaren van het Bestand tijdens het episcopaat van De Rodoan, toen ook in andere Vlaamse bisdommen een synode werd gehouden. De kerkelijke organisatie in het bisdom Brugge kwam echter zo gehavend uit de krijgsverrichtingen van de 16de en begin 17de eeuw, dat het tekort aan priesters en bruikbare kerken in die jaren bijna de volledige, dringende aandacht van de bisschop en zijn omgeving opeisten.

EVALUATIE

Bij het overzien van de bisschoppen tussen 1560 tot 1794 komen we tot de volgende conclusies. De prelaten die het bisdom van 1561 tot 1649 bestuurden, waren als pioniers diep doordrongen van de geest van de Contrareformatie: de strijd tegen ketterse invloeden en voor een algemene katholieke heropleving kreeg hun volle aandacht en werd met groot geloof en enthousiasme aangepakt. De Corte, Drieux, Lambrecht, Triest, Christoffels en De Haudion waren zeer begaafd en genoten een zeer groot prestige. Ieder van hen kan opgevoerd worden als een prototype van de Contrareformatie. De zeer grote aandacht voor de armen die we het meest bij Triest en De Haudion aantreffen, is opvallend. A. Triest, die vooral bekend staat als bisschop van Gent (1621-1657), is de meest invloedrijke van alle bisschoppen van de Mechelse kerkprovincie voor 1800, de aartsbisschoppen zelf buiten beschouwing gelaten¹⁷. K.F. de Rodoan beschouwen we als een degelijke bisschop, maar beslist niet als van hetzelfde niveau als de bovengenoemde. S. De Quinckere is de enige van alle Brugse bisschoppen wier persoonlijk gedrag schandaal verwekte. Al tijdens de eerste jaren van zijn episcopaat onderhield hij een ongepaste en later zeer ergerniswekkende relatie met zijn huishoudster. Hij weigerde haar weg te sturen, zoals aartsbisschop

17 M. CLOET, 'Triest Antonius', in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 15, 1996, kol. 721-732.

Boonen en zijn collega's bisschoppen hem meermaals vroegen. De Quinckere was ontoegankelijk voor zijn priesters en onhandelbaar. Hij verwaarloosde ook een aantal essentiële pastorale taken. Zelfs de dood van zijn huishoudster in de gevangenis te Gent loste niet alle problemen op¹⁸.

De vijf prelaten die het bisdom bestuurden tijdens de tweede helft van de 17de eeuw waren allen hooggeschoold, en ze hebben zich degelijk toegelegd op hun herderlijke taak. Als persoonlijkheden bleven ze o.i. onder de maat van hun grote voorgangers¹⁹.

De invloedrijkste bisschop van de 18de eeuw, Hendrik-Jozef van Susteren, bestuurde het bisdom gedurende ruim 26 jaar (1716-1742), de langste ambtstermijn van de 17 bisschoppen. Bij zijn benoeming telde hij slechts 45 jaar. Als vicaris-generaal van het aartsbisdom Mechelen was hij perfect voorbereid op zijn taak. Zijn persoonlijke bezit wendde hij aan om imposante nieuwe gebouwen, zoals bv. een mooi en groot seminarie²⁰, op te trekken. De Brugse kerk kende rond 1750 haar hoogtepunt, gemeten met de Tridentijnse normen²¹. Zijn opvolgers De Castillion en Caïmo konden voortbouwen op het werk van hun voorgangers – het nieuwgebouwde seminarie trok b.v. vele priesterkandidaten aan – en ze voldeden ook zelf aan de hoge verwachtingen in hen gesteld.

18 W. BRULEZ, *Correspondance de Richard Pauli-Stravius (1634-1642)*, Brussel-Rome, 1955 (Analecta vaticano-belgica, 2de reeks, X), passim. Over deze zaak werd een drukke correspondentie gevoerd tussen de pauselijke internuntius te Brussel, Richard Pauli-Stravius en kardinaal Barberini [Francesco, staatssecretaris te Rome, neef van paus Urbanus VIII]. Ze betreft vooral de jaren 1634-1636.

19 Onze slotbeschouwingen zijn ook gesteund op de bisdomgeschiedenis vermeld in voetnoot 1.

20 Bisschop Van Susteren kocht in 1738 het "Hof van Pitthem" om er in april 1740 te starten met het diocesaan seminarie. Meer hierover in G. HOUWEN, *Het "Hof van Pitthem"*, Brugge, 1995, beperkte oplage, pro manuscripto, p. 20-40.

21 Voor een globaal overzicht van de kerkelijke ontwikkelingen in de 16de-17de eeuw, zie M. CLOET, 'De kerk en haar invloed', in: P. JANSSENS (red.), *België in de 17de eeuw. De Spaanse Nederlanden en het prinsbisdom Luik*, II, [Brussel] 2006, p. 11-62.

BIJLAGE

OVERZICHT VAN DE BRUGSE BISCHOPPEN (1560-1794)

	<i>geboortedatum (a) -plaats (b) en afkomst (c)</i>	<i>studies</i>	<i>functie bij koninklijke benoeming</i>	<i>benoeming door koning (a) door paus (b)</i>	<i>leeftijd bij vorstelijke benoeming</i>	<i>inbezitting (a), wijding (b), installatie (c)</i>	<i>datum (a) leeft. bij overlijden (b) of overplaatsing (c)</i>	<i>ambtsduur (in volle jaren)</i>
1. Pieter De Corte	a. 1491 b. Brugge c. burgerij (schepenfamilie)	dr. theologie Leuven	prof. te Leuven, lid commissie reorganisatie van bisdommen	a. 11 mei 1560 b. 10 maart 1561	± 69	a. 1 februari 1562 b. 26 december 1561 c.	a. 16 oktober 1567 b. ± 76	6
2. Remi Drieux	a. 1519 b. Merkegem (Fr.-Vl.) c. burgerij	dr. beide rechten Leuven	prof. te Leuven, bisschop-elect Leeuwarden	a. 15 november 1568 b. 13 sept 1569	± 49	a. 7 november 1569 b. 13 november 1569 c. 4 december 1569	a. 12 mei 1594 b. ± 75	24
3. Mathias Lambrecht	a. ca. 1539 b. Sint-Laureins c. bescheiden afk.	lic. theologie Leuven	docent theologie te Brugge, vicaris-generaal	a. 12 april 1595 b. 20 november 1595	± 56	a. 15 augustus 1596 b. 29 juli 1696 c. 18 augustus 1596	a. 1 juni 1602 b. ± 63	6
4. Karel-Filips de Rodoan	a. 1552 b. Munkzwalm c. oude adel	lic. kerkelijk recht Leuven	deken van Sint- Baafs, bisschop Middelburg	a. 16 juli 1602 b. 26 mei 1603	± 50	a. b. 8 oktober 1600 c. 28 maart 1604	a. 7 juli 1616 b. ± 64	13
5. Antoon Triest	a. 1577 b. Beveren-Waas c. oude ambtsadel (schepenv. Gent)	lic. beide rechten Leuven	deken van Sint-Donaas	a. 10 augustus 1616 b. 3 april 1617	± 39	a. 9 juni 1617 b. 9 juli 1617 c.	benoemd te Gent 10 juli 1623	6
6. Denis Stoffels	a. ca. 1570 b. Antwerpen c. burgerij (koopman)	lic. theologie Leuven	deken van Sint-Donaas	a. voor 1 september 1620 b. 8 augustus 1622	± 53	a. b. 28 mei 1623 c.	a. 6 aug. 1629 b. ± 59	6
7. Servaas De Quinckere	a. 6 april 1569 b. Brugge c. houtbewerker	lic. theologie Leuven	deken van Sint-Donaas	a. 30 oktober 1629 b. 18 maart 1630	60	a. 23 maart 1630 b. 16 juni 1630 c.	a. 3 maart 1639 b. 69	9

8.	Nicolaas de Haudion	a. ca. 1596 b. Brussel c. oude adel	lic. beide rechten	proost van Sint-Baafs, vicaris-generaal bisdom Gent	a. 4 mei 1639 b. 16 september 1641	± 43	a. 31 oktober 1641 b. 26 januari 1642 c.	a. 24 september 1649 b. ± 53	8
9.	Karel van den Bosch	a. 22 mei 1597 (gedoopt) b. Brussel c. ambtsadel	dr. beide rechten Leuven	deken Sint-Donaas, vicaris-generaal bisdom Brugge	a. 5 januari 1650 b. 17 april 1651	52	a. 5 juni 1651 b. 23 juli 1651 c. 23 juli 1651	benoemd te Gent 15 mei 1658	7
10.	Robert de Haynin	a. 1613 b. Rijsel c. adel	lic. theologie en beide rechten Dowaii	proost Sint-Pieterskapelle Kassel	a. 20 juli 1660 b. 19 december 1661	47	a. 8 mei 1662 b. 22 oktober 1662 c.	a. 10 december 1668 b. 55	7
11.	François de Baillencourt	a. 15 juni 1619 b. Nijvel c. adel	dr. beide rechten Leuven	prof. in Leuven, vicaris-generaal in Mechelen	a. 30 augustus 1669 b. 18 maart 1670	59	a. 26 april 1671 b. 28 juni 1671 c. 15 juli 1671	a. 3 november 1681 b. 71	10
12.	Humbert Willem de Precipiano	a. 12 september 1626 b. Besançon c. recente adel	dr. theologie Dôle	lid Hoge Raad voor de Nederlanden	a. 20 januari 1682 b. 7 december 1682	55	a. 11 maart 1683 b. 21 maart 1683 c. 19 april 1683	benoemd te Mechelen 12 juli 1689	6
13.	Willem Bassery b. Brussel	a. 29 september 1642 (gedoopt) b. Brussel c. burgerij	lic. beide rechten Leuven	prof. te Leuven, vic. apost. in 's Hertogenbosch	a. april 1690 b. 13 november 1690	48	a. 30 december 1690 b. 7 januari 1691 c. ± 21 januari 1691	a. 18 juni 1706 b. 63	15
14.	Hendrik Jozef van Susteren	a. 22 juli 1668 b. Amsterdam c. recente adel	lic. beide rechten Leuven	vic.-gen. aarts-bisd. Mechelen	a. 8 maart 1714 b. 16 december 1715	45	a. 13 februari 1716 b. 22 maart 1716 c. 29 maart 1716	a. 24 februari 1742 c. 72	26
15.	Jan-Baptist de Castillion	a. 21 september 1680 b. Brussel c. ambtsadel	lic. beide rechten Reims	vic.-gen. bisdom Gent, bisschop-elect Roermond	a. 1 december 1742 b. 20 mei 1742	62	a. 21 juli 1743 b. 14 juli 1743 c. 21 juli 1743	a. 26 juni 1753 b. 72	10
16.	Jan-Robert Caïmo	a. 20 april 1711 b. Brussel c. oude adel	dr. theologie Leuven	prof. in Leuven	a. 11 september 1753 b. 1 april 1754	43	a. 11 juni 1754 b. 16 juni 1754 c. 30 juni 1754	a. 22 december 1775 b. 64	21
17.	Felix Willem Brenart	a. 23 november 1720 (gedoopt) b. Leuven c. recente adel	lic. beide rechten Leuven	deken Sint-Gummarus Lier, lid Grote Raad	a. 21 februari 1777 b. 12 mei 1777	56	a. 3 augustus 1777 b. 29 juni 1777 c. 3 aug. 1777	a. 26 oktober 1794 b. 73	17

We besluiten. De Brugse bisschoppen vóór 1800 waren universitair gevormd, moreel hoogstaand (het geval De Quinckere buiten beschouwing gelaten) en vol ijver om hun Kerk, hun priesters en gelovigen zo goed mogelijk te dienen. We beseffen hierbij wel dat dit niet voor elk van hen in dezelfde mate geldt, dat hun leef- en geloofswereld enorm verschillen van de hedendaagse en dat de juiste weging van de persoonlijke waarde en individuele verdiensten wellicht zelfs onmogelijk is. Bovendien zijn er nog hiaten in de actuele historische kennis. Een historicus moet wikkelen en wegen en oordelen, maar terzelfder tijd beseffen dat dit oordeel onvermijdelijk altijd, in mindere of meerdere mate, aan de oppervlakte en voorlopig blijft.